

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING OZIQ- OVQAT SANOATI.

Jabborova Marhaboxon Asqarali qizi

Farg‘ona Davlat Universiteti geografiya yo‘nalishi talabasi

O‘zbekiston Respublikasining oziq-ovqat sanoati

Geografiya kafedrası Dotsent va PhD

zafarjonmadaminov@gmail.com

Annotatsiya: O‘zbekiston Respublikasi oziq-ovqat sanoati mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo‘lib, aholining sifatli va xavfsiz oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta‘minlanishini ta‘minlaydi. Mamlakatda qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining qayta ishlanishi, oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va eksport qilish borasida katta salohiyat mavjud. Davlat tomonidan agrar sektorni qo‘llab – quvvatlash, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va ekologik toza bu mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish bo‘yicha keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Aholi sonining ortishi, urbanizatsiya va global bozor talablarining o‘zgarishi ushbu tarmoqni yanada rivojlantirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu sababli, oziq-ovqat sanoatida mahsulot sifati va ekologik xavfsizlikka alohida e‘tibor qaratilishi lozim.

Kalit so‘z: Oziq-ovqat sanoati, agrar sektor, eksport, ekologik toza mahsulotlar, innovatsion texnologiyalar, oziq-ovqat xavfsizligi, qayta ishlash sanoati.

ЗНАЧЕНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация: Пищевая промышленность Республики Узбекистан является одной из важнейших отраслей национальной экономики, обеспечивающей население качественными и безопасными продуктами питания. В стране имеется значительный потенциал для переработки сельскохозяйственной продукции, производства продуктов питания и расширения экспорта. Государство активно поддерживает аграрный сектор, внедряет инновационные технологии и способствует развитию экологически чистого производства. Рост численности населения, урбанизация и изменения на мировом рынке требуют дальнейшего развития этой отрасли. Поэтому особое внимание следует уделять качеству продукции и экологической безопасности в пищевой промышленности.

Ключевые слова: пищевая промышленность, аграрный сектор, экспорт, экологически чистые продукты, инновационные технологии, продовольственная безопасность, перерабатывающая промышленность.

THE IMPORTANCE AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF UZBEKISTAN’S FOOD INDUSTRY

Annotation: *The food industry of the Republic of Uzbekistan is one of the key sectors of the national economy, ensuring the population's access to high-quality and safe food products. The country has significant potential in processing agricultural products, producing food items, and expanding exports. The government is implementing extensive measures to support the agricultural sector, introduce innovative technologies, and promote the production of environmentally friendly products. The growing population, urbanization, and changing global market demands necessitate further development of this sector. Therefore, special attention must be paid to product quality and environmental safety in the food industry.*

Keywords: *food industry, agricultural sector, export, environmentally friendly products, innovative technologies, food security, processing industry.*

Kirish: O'zbekiston oziq-ovqat sanoati turli qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash va ishlab chiqarish bilan shug'ullanadi. Bu soha mamlakat iqtisodiyotida muhim o'rin tutadi va eksport salohiyati yuqori. Meva - sabzavotlar, g'osht, sut mahsulotlari va don mahsulotlari asosiy tarkibini tashkil etadi. Shu bilan birga, yangi texnologiyalar va innovatsiyalar ham rivojlanmoqda. Toshkent, O'zbekiston (UzDaily.uz) — Davlatimiz rahbariga oziq-ovqat sanoatida amalga oshirilayotgan ishlar hamda 2025-yilgi rejalar bo'yicha axborot berildi. Aholi soni izchil o'sayotgan bugungi kunda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash dolzarb bo'lib bormoqda. Buning ustiga, global iqlim o'zgarishlari, yer va suv taqchilligi qishloq xo'jaligida qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda. Shunday sharoitga qaramasdan, bu yil yurtimizda 9 million tonna don, 3 million tonnadan ortiq paxta, 16 million tonnadan ziyod sabzavot va poliz, 5 million tonna meva va uzum, 4 million tonna kartoshka, 15 million tonnadan ko'p g'osht va sut yetishtirildi. Oziq-ovqat sanoati bo'yicha 343 ta loyiha ishga tushirildi. Shu bilan birga, mahalliyashtirish bo'yicha hali imkoniyatlar ko'p. Ayniqsa, non, sut, g'osht, o'simlik yog'i, qandolat va salqin ichimliklar ishlab chiqarishni oshirish kerak. Yig'ilishda shu boradagi chora-tadbirlar muhokama qilindi. So'nggi yillarda qandolat mahsulotlari eksporti 4 karra oshib, 13 million dollarga yetgan. Xomashyo, qadoqlash va etiketkalash mahsulotlari to'g'ridan to'g'ri olib kelinib, tannarx 20 foizga kamaygani tufayli raqobatdoshlik ancha oshgan. Bu imtiyozlar muddati 2025-yil 1-yanvarda tugaydi. Ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash maqsadida mazkur muddatni yana 2 yilga uzaytirish taklifi ko'rib chiqilmoqda. Yog'-moy sanoatida 408 ta korxona ochilgan. Lekin yurtimizda xomashyo kamligi uchun ular har doim ham to'la quvvatda ishlamayapti. Yog'-moy eksportiga ruxsat berilsa, ishlab chiqarish 120 ming tonnaga oshib, 240 ming tonna ozuqa yem tayyorlanishi hisob-kitob qilingan. Bosh vazir o'rinbosariga bozor talablaridan kelib chiqib, bu borada taklif kiritish topshirildi. Mamlakatimizda "halol" sertifikatiga ega milliy brend korxonalari ko'payib, mintaq va arab davlatlariga g'osht mahsulotlari eksport qilayapti. Lekin bizda kolbasa mahsulotlarini saqlashning standart muddati 3 oy etib belgilangan. Xorijdagi iste'molchiga yetib borguncha 2 oy ketayapti. G'osht mahsulotini saqlash muddati Yevropa standarti kabi 4-12 oyga oshirilsa, ishlab chiqarish va eksport hajmini 2 karra ko'paytirish imkoniyati ochiladi. Shuning uchun bu boradagi

standartlarni xalqaro standartlarga moslashtirish vazifasi qo'yildi. Sut mahsulotlari ishlab chiqarishni kengaytirish, Namangan, Samarqand va Toshkent viloyatlarida ularni tahlil qiladigan laboratoriyalar tashkil etish zarurligi aytili. Shundan kelib chiqib, ushbu mahsulotlarning tabiiy yoki quruq sutdan tayyorlangani to'g'risida belgi qo'yiladi. Yurtimizda salqin va alkogolsiz ichimliklar, meva-sabzavotdan tabiiy sharbat ishlab chiqarish ham yaxshi yo'lga qo'yilgan. So'nggi 5 yilda ularning eksporti 9 barobar oshib, 35 million dollarga yetdi.

Lekin o'zimizda yo'q tropik mevalar konsentratiga boj qo'yilgani uchun boshqa davlatlar mahsulotlari bilan raqobatda yutqazayapti. Shu bois tropik mevalar konsentratlarini bojxona bojidan ozod qilish taklifi bildirildi. Yig'ilishda mutasaddilar «Kambag'allikdan farovonlik sari» dasturi asosida sohadagi tadbirkorlar bilan olib borilayotgan o'zaro manfaatli hamkorlik haqida axborot berdi.

Prezidentimiz kelgusi yilda bu ishlarining sifatini yanada oshirish va ko'lamini kengaytirish bo'yicha topshiriqlar berdi. 2023-yilda ishlab chiqarilgan oziq-ovqat mahsulotlari 65,7 trln so'mni tashkil qilgan. Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilning yanvar dekabr oylarida 103,7 trln so'mlik oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarilgan. Ushbu ko'rsatkichning o'tgan yillardagi dinamikasi quyidagicha (yanvar dekabr):

- 2020-yil – 42,3 trln so'm;
- 2021-yil – 48,6 trln so'm;
- 2022-yil – 57,5 trln so'm;
- 2023-yil – 65,7 trln so'm;
- 2024-yil – 103,7 trln so'm

— Mirziyoyev qarori bilan oziq-ovqat sanoati masalalari bo'yicha izlanish olib boradigan 3 ta ta'lim muassasalar tashkil topgan. Oziq-ovqat texnologiyasi va muhandisligi va boshqalar.

— Buxoro muhandislik-texnologiya instituti (Buxoro oziq-ovqat va yengil sanoat texnologiyasi institutidan yo'naltirildi)

— Buxoro oziq-ovqat va yengil sanoat texnologiya instituti mustaqil ta'lim muassasasi sifatida faoliyat ko'rsata boshladi.

— G'azalkent aksiyadorlik firmasi (O'zbekiston milliy ensiklopediyasi maqolalari turkum)

— Uskunlari bazasida 1943-yilda boshlangan. 1956—75-yillarda O'zbekiston Respublikasi oziq-ovqat sanoati vazirligi, 1975—91-yillarda "O'zmevasabzavotuzumsanoati".

— O'zbekiston Respublikasi davlat arbobi, Farg'ona viloyati hokimi (2008-yil 6-mart – 2008-yil 12-noyabr). 2008-yilgacha Respublika yog'-moy va oziq-ovqati.

— Un-yorma sanoati

— Un-yorma sanoati – oziq-ovqat sanoatimng galla donlarini qayta ishlaydigan tarmog'i.

Asosiy mahsuloti un va yorma. Un tortish qadimdan ma'lum.

- Turkiston avtonom sovet sotsialistik respublikasi
- O'tkazildi. Oziq-ovqat taqsimoti (prodrazvyorstka) natijasida dehqonlar qo'lidagi oziq-ovqat mahsulotlari tortib olindi. 1921-yildan oziq-ovqat solig'i (prodnalog).
- Abdulhoshim Mutalov (O'zbekiston Bosh vazirlari turkum)
- Viloyati) — 1992—1995-yillarda faoliyat yuritgan O'zbekiston Bosh vaziri. 1976-yilda SSSR Oziq-ovqat sanoati institutini tugatgan. Injener-texnolog. 1965-1979.
- O'zbekiston — Litva munosabatlari
- Qishloq xo'jaligi, yoqilg'i sanoati, oziq-ovqat va yengil sanoat sohalarida hamkorlik qilinadigan bo'ldi. O'zbekiston-Litva savdoiqgisodiy hamkorlik.
- Sanoat (O'zbekiston milliy ensiklopediyasi maqolalari turkum)
- Sellyulozaqog'oz Sanoati; qurilish materiallari Sanoati; qurilish konstruksiyalari va detallari Sanoati; oyna va chinnifayans Sanoati; yengil sanoati; oziq-ovqat Sanoati; mikrobiologiya.
- Yamusukro (O'zbekiston milliy ensiklopediyasi maqolalari turkum)
- Transport yo'llari chorrahasi. Aeroporti xalqaro ahamiyatga ega. Oziq-ovqat va yog'ochsozlik sanoati korxonalari mavjud. Prezident qarorgohi, „Partiya uyi“
- O'zbekiston kimyo-farmatsevtika ilmiy tadqiqot instituti
- O'zbekisto yog'ochni qayta ishlovchi, kimyo va neft kimyosi, to'qimachilik, oziq-ovqat sanoat tarmoqlari.
- Toshkent kimyo-texnologiya instituti Shahrissabz filiali
- Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish sanoati salohiyatini yanada oshirish va iqtisodiyotning bazaviy tarmoqlarida oliy ma'lumotli.
- Reykyavik (O'zbekiston milliy ensiklopediyasi maqolalari turkum)
- Ko'rsatish bilan bog'liq. Oziq-ovqat sanoatida baliq uni, moyi va boshqa ishlab chiqariladi.
- Kema verfi, poyabzal, to'qimachilik sanoati korxonalari, alyuminiy.
- Maykop (O'zbekiston milliy ensiklopediyasi maqolalari turkum)
- 1870-yildan uyezd shahri. Sanoatning yetakchi tarmog'i – oziq-ovqat sanoati (go'sht, mineral suv va oziq-ovqat kombinatlari, konserva, vino-araq z'llari). O'rmon va boshqalar.
- Agro)
- So'ng yirik sanoat markaziga aylandi.
- Mashinasozlik va metallsozlik (oziq-ovqat sanoati uchun asbobuskunalar, gelevizorlar ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi.
- Bangi (Markaziy Afrika Respublikasi turkum)
- Mamlakatning asosiy savdo va sanoat markazi, to'qimachilik, oziq-ovqat, metallsozlik, taxta tilish sanoati korxonalari mavjud; avtomobil yo'llari tuguni. San'at va boshqalar.
- Malabo (O'zbekiston milliy ensiklopediyasi maqolalari turkum)

— Aeroporti xalqaro ahamiyatga ega. Taxta tilish va yog‘ochsozlik, oziq-ovqat sanoati korxonalari mavjud. Palma moyi va sovun ishlab chiqariladi. Kutubxonalar va boshqalar.

O‘zbekistonning oziq-ovqat sanoati bo‘yicha bir qancha mualliflarning kitoblari chop etilgan. Quyida ushbu sohadagi muhim asarlar va ularning mualliflari keltirilgan: O‘zbekiston oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlikning raqobatbardoshligi. Muallif: O.Sh. Ismailov. Ushbu monografiya O‘zbekiston oziq-ovqat sanoatining raqobatbardoshligini oshirish va tarmoqda tadbirkorlikni rivojlantirish masalalariga bag‘ishlangan. Oziq-ovqat sanoatining umumiy va maxsus uskunolari. Mualliflar: A.J. Choriyev, Q.O. Dodayev, T.A. Ismoilov, Z.D. Gulyamova, O.B. Samadov, Sh.Q. To‘htayev. Ushbu o‘quv qo‘llanma oziq-ovqat texnologiyasi yo‘nalishida ta‘lim olayotgan talabalar uchun mo‘ljallangan bo‘lib, korxonalar jihozlari haqida batafsil ma‘lumot beradi. O‘zbekiston Respublikasi oziq-ovqat sanoati:

qisqacha tarixi; rivojlanish istiqbollari; muammolari.

Muallif: S. Turobjonov. Mazkur darslik O‘zbekiston oziq-ovqat sanoatining tarixi, rivojlanish istiqbollari va muammolarini yoritadi. Oziq-ovqat mahsulotlari ekspertizasi asoslari Muallif: Ro‘ziboy Normaxmatov. Darslik oziq-ovqat tovarlari sifat ekspertizasi fanining obyektlari va ularning sifatini baholash usullari haqida ma‘lumot beradi. Ushbu kitoblar O‘zbekistonning oziq-ovqat sanoati haqida chuqur bilim olishni istaganlar uchun muhim manba hisoblanadi. O. Sh. Ismoilovning oziq-ovqat sanoati bo‘yicha kitobining qisqacha mazmunini so‘radingiz. Quyida ushbu kitob haqida ma‘lumot beraman: “O‘zbekiston oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlikning raqobatbardoshligi” (2012 yil) monografiyasi O‘zbekiston Respublikasi milliy iqtisodiyotining istiqbolli tarmoqlaridan biri bo‘lgan oziq-ovqat sanoatining raqobatbardoshligini oshirish va tarmoqda tadbirkorlikni rivojlantirish masalalariga bag‘ishlangan. Kitobda mamlakatimiz oziq-ovqat sanoatidagi ilmiy-texnik taraqqiyot, rivojlanish tendensiyalari, mahsulotlarning raqobatbardoshlik darajasini oshirish muammolari va istiqbollari o‘rganilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishning hozirgi holati batafsil yoritilgan. Ilg‘or davlatlarning tajribalari tahlil qilinib, oziq-ovqat sohasini rivojlantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar berilgan. Ushbu monografiya yosh olimlar, tadqiqotchilar va ushbu soha bilan qiziqadigan barcha kitobxonlar uchun mo‘ljallangan. “O‘zbekiston Respublikasi oziq-ovqat sanoati:

qisqacha tarixi; rivojlanish istiqbollari; muammolari” (2014 yil) darsligi O‘zbekiston Respublikasi oziq-ovqat sanoatining rivojlanish tarixi, hozirgi holati,

istiqbollari va muammolariga bag‘ishlangan. Kitobda mamlakatimiz oziq-ovqat sanoatining ilmiy- texnik taraqqiyoti, rivojlanish tendensiyalari,

mahsulotlarning raqobatbardoshlik darajasini oshirish muammolari va istiqbollari o‘rganilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishning hozirgi holati batafsil yoritilgan. Ilg‘or davlatlarning tajribalari tahlil qilinib, oziq-ovqat sohasini rivojlantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar berilgan. Ushbu darslik texnika oliy o‘quv yurtlarining kimyo va kimyoviy texnologiya yo‘nalishlari bo‘yicha ta‘lim

olayotgan talabalar, magistrantlar, aspirantlar, ilmiy xodimlar, kimyoviy mashinasozlik va atrof- muhit muhofazasi bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun mo'ljallangan. O'zbekiston Respublikasi oziq-ovqat sanoati bo'yicha bir qator mualliflar tomonidan turli asarlar yozilgan. Quyida ushbu sohada yozilgan ba'zi kitoblar va ularning mualliflari haqida ma'lumot beraman: "Oziq-ovqat sanoati texnologiyasi" (2019 yil) – mualliflar N. Kadirxodjayeva va G. Djurayeva. Ushbu o'quv qo'llanmada don va donni qayta ishlash, non, makaron, qandolatchilik, moy-yog', qand, go'sht, sut va konservalangan mahsulotlarning ilmiy asoslari bayon etilgan. "Oziq-ovqat sanoatining umumiy va maxsus uskunolari" – mualliflar A.J. Choriyev, Q.O. Dodayev, T.A. Ismoilov, Z.D. Gulyamova, O.B. Samadov va Sh.Q. To'htayev. Ushbu kitobda oziq-ovqat sanoatida qo'llaniladigan umumiy va maxsus uskunalar haqida batafsil ma'lumot berilgan. Oziq- ovqat kimyosi" – ushbu kitobda oziq-ovqat mahsulotlarining kimyoviy tarkibi, ularning xususiyatlari va inson salomatligiga ta'siri haqida ma'lumotlar keltirilgan. "Oziq-ovqat sifatini baholash" – muallif Z.D. Xolmurodova. Ushbu o'quv qo'llanma oziq-ovqat mahsulotlarining sifatini nazorat qilish, sertifikatlash, standart ko'rsatkichlarini nazorat qilish va xavfsizlik me'yorlarini o'rgatadi. "Oziq-ovqat sanoati korxonalarida mahsulot sifatini boshqarish tizimi" – ushbu maqola oziq-ovqat sanoati korxonalarida mahsulot sifatini boshqarishni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan.

Xulosa:

O'zbekiston Respublikasi oziq-ovqat sanoati mamlakat iqtisodiyotining strategik tarmoqlaridan biri bo'lib, aholini sifatli va xavfsiz oziq-ovqat

mahsulotlari bilan ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Sanoatning rivojlanishi nafaqat ichki bozor talabini qondirish, balki eksport salohiyatini oshirishga ham xizmat qiladi. So'nggi yillarda innovatsion texnologiyalar joriy etilishi, zamonaviy ishlab

chiqarish quvvatlarining kengaytirilishi va ekologik xavfsizlik tamoyillariga amal qilinishi tarmoqning barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, oziq-ovqat sanoati oldida qator

muammolar ham mavjud. Xomashyo ta'minoti, importga qaramlikni kamaytirish, logistika tizimlarini modernizatsiya qilish hamda xalqaro standartlarga mos mahsulotlar ishlab chiqarish bo'yicha izchil ish olib borish zarur. Ushbu masalalarni hal etish uchun ilm-fan va innovatsiyalarni keng joriy etish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash va ekologik toza mahsulot yetishtirishga e'tiborni oshirish talab etiladi. Kelajakda O'zbekiston oziq-ovqat sanoatini yanada modernizatsiya qilish, mahsulot turlarini diversifikatsiya qilish va eksport geografiyasini kengaytirish orqali nafaqat mintaqaviy, balki global bozorning ham yetakchi o'yinchilaridan biriga aylanishi mumkin. Bu esa mamlakat iqtisodiy barqarorligini mustahkamlash va xalq farovonligini oshirishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasida oziq-ovqat sanoati bo'yicha bir qancha muhim kitoblar nashr etilgan. Masalan: "O'zbekiston oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlikning raqobatbardoshligi" nomli kitob O.Sh. Ismailov tomonidan yozilgan bo'lib, unda mamlakatimiz oziq-ovqat sanoatining raqobatbardoshligini oshirish va

tarmoqda tadbirkorlikni rivojlantirish masalalari yoritilgan. “O‘zbekiston Respublikasi oziq-ovqat sanoati:

qisqacha tarixi; rivojlanish istiqbollari; muammolari” nomli kitob esa S. Turobjonov tomonidan yozilgan bo‘lib, unda oziq-ovqat sanoatining tarixi, rivojlanish istiqbollari va muammolari haqida batafsil ma’lumot berilgan. Prezident Shavkat Mirziyoyev oziq-ovqat xavfsizligi masalasiga alohida e’tibor qaratib, 2022- yil 18-iyuldagi videoselektor yig‘ilishida shunday degan edi: “Ko‘rib turibsiz – dunyoda oziq-ovqat tanqisligi muammosi kuchayib bormoqda. Ayniqsa, mahsulot yetishtiruvchi asosiy davlatlarning eksportga cheklovlar qo‘yishi va transport- logistikadagi uzilishlar muammolarni yanada chuqurlashtirmoqda.” Davlatimiz rahbari ushbu muammolarning aholiga ta’sirini yumshatish uchun har bir mahalla, tuman va viloyat darajasida aniq chora-tadbirlar ko‘rish zarurligini ta’kidlagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning oziq -ovqat xavfsizligi masalasiga qaratilgan 2022-yil 18-iyuldagi videoselektor yig‘ilishidagi so‘zlari.
2. Ismoilov O.Sh ning “ O‘zbekiston oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlikning raqobatbardoshligi “ nomli kitobi.
3. Turobjonov S. ning “ O‘zbekiston Respublikasi oziq- ovqat sanoati, qisqacha tarixi, rivojlanish istiqbollari, muammolari” nomli kitobi.
4. Djurayeva va Kadirxodjayeva larning “Oziq-ovqat sanoati texnologiyasi (2019 yil).
5. Dodayev Q.O, Gulyamova Z. D, Ismilov T.A, Samadov I.B, To‘htayev Shu. Q, Choriyev Q. O larning “Oziq-ovqat sanoatining umumiy va maxsus uskunolari kitobi.
6. Xolmurodova Z.D ning “ Oziq-ovqat sifatini baholash” o‘quv qo‘llanmasi.